VIII. Més sobre Ausiàs March al segle XVI castellà[1]

Marinela Garcia Sempere
(Universitat d'Alacant)

La primera edició de les poesies d'Ausiàs March, en tant que es tracta d'una selecció de 46 poesies de les 128 de què consta el corpus marquià, pot informar-nos o almenys orientar-nos sobre les preferències que el públic del segle XVI podia tenir.[2] El títol de l'obra qualifica l'autor de "famosíssimo philosofo y poeta".[3] A l'endreça al duc de Calàbria, Romaní afirma:

> Pues como ya la experiencia del mundo y mi edad me retruxesen en los baxos techos de mi casa, buscando algunos libros en que leyese, hallé entre los otros las moralidades de Osias Marco, cavallero valenciano...

Torna a repetir el traductor al final de l'obra en uns versos dirigits a March:

> O Marco prudente, preclaro en sciència
> a quien tal favor las Musas prestaron

1. Treball realitzat en el marc del projecte "Edició filològica, estudi i concordances de textos literaris medievals" (GV-2431/94), finançat per la Direcció General d'Ensenyaments Universitaris i Investigació de la Generalitat Valenciana.

2. Sobre el públic que llegia March a la València del XVI vegeu Fuster 1989.

3. Totes les citacions de l'obra de Romaní procedeixen del text de la primera edició de 1539. Vegeu també Riquer 1946 per a la traducció castellana.

que tus lindos versos morales mostraron
en àspera lengua muy gran eloquencia [...]

Hem d'entendre aquests qualificatius en el context dels textos introductoris o de tancament en què s'inclouen, els quals manifesten un desig de justificar l'obra literària pel seu caràcter didàctic.[4] Per això Romaní considera els versos de March com a "*moralidades*" en el text introductori que encapçala l'obra i que segueix una sèrie de tòpics repetits també en altres textos amb la mateixa funció. Però sabem que la fama de filòsof de March transcendeix aquestes paraules de Romaní, i, en aquest treball pretenem d'acostar-nos a Ausiàs March a través d'algunes mostres de la seua fama posterior, bàsicament els poemes d'alguns poetes castellans del XVI, i mirarem de justificar amb alguns exemples la fama de l'autor com a "*philossofo*" i també com a "*poeta*".

4. Recorde ara, com a exemple, els textos que introdueixen obres com l'*Ars amatoria* d'Ovidi (Ciruelo 1987), o el text dels Bestiaris catalans: "Bells senyors, totes les coses que hòmens d'aquest món saben ni poden saber, saben per dues principals raons, les quals són aquestes, la primera raó és seny, la segona raó sí és sciència" (Panunzio 1963, 41). Compareu aquest text amb el de Romaní: "Todos los hombres, excelentíssimo senyor, dessean saber naturalmente, y los de mayor ingenio y más virtuosos tienen más desseo de la sabiduría que los otros"; compareu-lo també amb les introduccions a l'*Apologia* o al *Libre de fortuna e prudència* de Metge, o de *L'espill* de Jaume Roig, que diu:

[...] Entre les pies,
sperituals e corporals,
l'obra millor, de més amor
e ben voler, a mon parer
és doctrinar, dar exemplar
e bon consell al qui novell
en lo món vé (Roig 1978, 25).

El text introductori de Romaní també reprodueix altres elements que trobem freqüentment a les introduccions en prosa, com ara la humilitat de l'autor, la lloança a la persona a qui es dedica el text, etc. Tots aquests motius indueixen a pensar en una interpretació del text de Romaní d'una manera no tan literal com la planteja Fuster (1989,72). A més, Fuster (*ibid.*) hi diu que Romaní veia March més com un pensador que no pas com un poeta, però el terme poeta apareix explícitament en aquesta introducció de Romaní.

Com indica Pagès (1991, I, 161) "[...] en els extrets publicats en 1539 per Baltasar de Romaní havem vist quasi el mateix ordre que en els antics manuscrits". El mateix autor explica que Romaní intenta establir un ordre més o menys lògic en els poemes de March, i que la divisió que va establir es va mantenir en els textos posteriors. Romaní classificà els poemes en quatre grups de *cantica*: d' *Amor*, *Moral*, de *Muerte* i *Spiritual*,

> [...] la qual persistió, con ligeras variantes, hasta las ediciones de principios del siglo presente. Tal proceder está basado, sin duda, en el deseo de imitar la división tradicional de la obra poética de Petrarca en italiano (Riquer 1946, XVIII).

Axí com cell qui·n lo somni·s delita inicia el primer grup sota el títol *cantica de amor*. El poema 39, *Qui no és trist de mos dictats no cur*, se situa, des del manuscrit copiat per Pere Vilasaló, com a capdavanter del poemari de March, i així apareix a les edicions des de 1543.[5] Però no el trobem a la de 1539. Aquest poema, per les seues característiques, pot entendre's com un pròleg a la manera petrarquesca i pot fer aquesta funció, potser, millor que no pas el primer.[6] Tanmateix, el poema primer tindrà més èxit en el segle XVI, probablement per influència de Boscà, que va imitar-ne en diversos sonets totes les estrofes.[7]

Joan Boscà va ordenar el seu cançoner en una gradació que va de poemes de caràcter més tradicional a d'altres plenament renaixentistes (Armisen

5. Tanmateix, sembla ser que ja apareixia com a poema primer almenys des de 1506 (Cabré-Turró 1995).

6. Vegeu sobre el poema 39 i sobre els poemes prologals Rozas 1964, Rico 1988. Vegeu també Badia 1993, Cabré i Turró 1995, i Garcia 1994 i 1995.

7. Ens ocuparem ací dels poetes de la primera generació petrarquista, els que Herrera, en les *Obras de Garcilaso de la Vega con anotaciones de Fernando de Herrera* (Sevilla 1580), considera com els primers que escriuen sonets i segueixen la moda petrarquista (Porqueras 1986, 110-111). Són: Joan Boscà, Garcilaso de la Vega, Diego Hurtado de Mendoza i Gutierre de Cetina. Cabré i Turró (1995, 120) expliquen l'èxit del poema perquè es llegia com un text que tractava el *furor amantium* causat per l'absència. Es tracta d'una "[...] poesia de temàtica primordialment amorosa, desplegada a partir del motiu del somni" que es basa en molts tòpics trobadorescos i en alguns procedents de l'homilètica i de textos sagrats com fan veure els autors. Vegeu també, sobre el poema 1 de March, Badia 1993 i Espadaler 1985.

1982). Aquests poemes els imprimeix per primera vegada el 1543 Carles Amorós. El llibre segon està format per "Otras cosas hechas al modo italiano, las cuales serán sonetos y canciones, que las trobas d'esta arte así han sido llamadas siempre" (Riquer 1957, 87). En aquest segon llibre apareixen nombrosos sonets que glossen estrofes de March, a qui Boscà admirava, com es pot deduir, per exemple, del pròleg:

> D'estos proençales salieron muchos authores ecelentes catalanes, de los quales el más ecelente es Osias March, en loor del qual, si yo agora me metiese un poco, no podria tan presto bolver a lo que agora traigo entre las manos" (Riquer 1957, 90).

També el considera "*de amor maestro*" a l'"*Octava Rima*" (Riquer 1957, 383).[8]

El sonet 29, *Nunca d'amor estuve tan contento*, el primer del llibre segon al qual prologa, reprén els quatre primers versos del poema 39 de March.[9] Els tres sonets de Boscà que segueixen aquest primer, *Las llagas que d'amor són invisibles*, *Más mientras más yo d'esto me corriere* i *Quien ternà en si tan duro sentimiento,* també funcionen com a pròlegs. Al segon, *Mas mientra mas...,* apareix la imatge de la tomba de l'enamorat, tòpic que també és present al poema 7 de March, un dels primers traduïts per Romaní.[10] Al sonet 33 es presenta la iniciació de la seua vida poètica. Hi apareix la imatge del pelegrí d'amor, que trobarem a Petrarca i a March (poemes 13, 98, 94).

A més dels sonets prologals, al llibre segon n'hi ha d'altres en què Boscà reprén cada estrofa del poema 1 de March *Així com cell...* Els sonets compresos entre el 105 i el 111 imiten directament els poemes 1 i 2 de March.[11] Des del 113 es parla de l'amor sense alts i baixos. Són sonets que

8. A Garcia, en premsa, s'analitzen tots els escrits de Boscà que funcionen com a pròleg, a més dels relacionats amb els dos poemes prologals de March esmentats ací, i també d'altres possibles relacions amb March. Els poemes de Boscà se citen seguint l'edició de Riquer, Comas i Molas 1957.

9. Per a les característiques com a pròlegs i les comparacions amb Petrarca, vegeu Rozas 1964, Rico 1988, i Garcia 1995, en premsa.

10. Aquest poema 7 de March també l'imita al sonet 34, *Querelléme de vos, senyora, quando*. I el 33 segueix els 8 primers versos del número 11 de March.

11. N'hi ha d'altres on la influència és menys evident i que no considerem ara.

expressen un amor turmentós, en un moment avançat del cançoner, després el poeta es veurà lliure de la malaltia amorosa. Es tracta d'una seqüència de contradiccions i de patiments.

Així doncs, aquest poema 1 de March inspira més composicions de Boscà que no pas el 39, que durant el segle XVI apareixerà com a capdavanter de les edicions. La causa d'aquesta preferència de Boscà podem trobar-la en el fet que l'autor entenia el poema, com expliquen Cabré i Turró (1995, 126), com un exemple del *furor amantium* causat per l'absència. Una altra causa en pot ser l'interés que les imatges usades per March desperten en el poeta. De fet, aquest poema primer també serveix d'inspiració a altres poetes, com ara Garcilaso al sonet 14, 1-4, *Como la tierna madre que·l doliente*;[12] i a l'elegia 1 afirma:

> Yo solo fuera voy d'aqueste cuento,
> porque·l amor m'aflige y m'atormenta
> y en el ausencia crece el mal que siento (vv. 170-173).

Hurtado de Mendoza glossa el poema primer de March al sonet 24, *Como el hombre que huelga de soñar*, al sonet 19, *Como el triste que a muerte es condenado*, al sonet 21, *Si fuese muerto ya mi pensamiento*, i al sonet 30, *El hombre que doliente está de muerte*. Sols escapa a la imitació l'estrofa 4a de March. Tots aquests poemes pertanyen a la primera sèrie de sonets copiats al ms. 426 de la Biblioteca Nacional de Madrid, el primer dels quals és el 18. Després, fins al 46, hi ha un grup en el qual predomina la tristesa de l'enamorat. Per tant, en algun moment aquests poemes es van considerar com a introductoris o prologals.[13] Cetina és qui més versos de March introdueix a la seua obra i tanmateix no glossa aquest poema.[14]

12. Tot i que Rivers (1981,103) documenta la imatge també en Petrarca i en M. Filosseno, sembla que aquesta ací pot procedir de March, ja que comença amb una estructura molt pròpia del vers marquià. A l'*Elegía* II de Garcilaso (v. 124-141) també apareix la imatge del malalt a qui la dona amaga el mal que té per pietat. Cite els poemes de Garcilaso seguint l'edició de Rivers 1981.

13. Vegeu l'obra d'Hurtado a Díez Fernández 1989.

14. Prieto (1984,121) creu que el poemari de Cetina no es pot qualificar com a cançoner perquè no en té les característiques, ja que no expressa l'amor per una sola dona ni en traça una evolució. Vegeu els seus poemes a López Bueno 1981.

El poema 4 de March, *Així com cell que desija vianda,* inspira una esparsa en català de Boscà (Riquer 1945) i el 19, *Ohiu, hoiu, tots los qui bé amats*, el 46 de Boscà, *Oíd, oíd, los hombres y las gentes.*

Fins ara s'han relacionat els poemes de Boscà amb els poemes 1, 2, 4, 7, 11, 13, 19, i 39 de March. Exceptuant-ne el 11, el 19 i el 39, tots els altres apareixen entre els primers traduïts per Romaní. Fixem-nos que la successió de la traducció és 1, 2, 4, 9, 7, 13... Així, Boscà coincideix bastant amb els gustos de Romaní en la selecció de poemes de tema amorós. A més de Boscà, els altres poetes ací esmentats també mostren un interés pel poema 1 de March, excepció feta de Cetina.

Com indica Armisen (1982, 399), Boscà usa poques imatges al seu cançoner i, tanmateix, en els sonets que glossen el poema 1 n'hi ha una proliferació remarcable i aquestes procedeixen de March: el condemnat a mort, la mare que no sap negar un verí al seu fill, l'ermità, algunes imatges marineres. Archer (1989, 93) ja adverteix que el primer poema de March és un poema "per comparances" en el qual els símils porten el pes del discurs poètic. També hem pogut veure que les imatges del poema 1 són reproduïdes per Hurtado i per Garcilaso.

L'estil de March fa poques concessions a la imaginació. La figura més repetida als seus poemes, després de l'antítesi, és la comparació, procediment que reflecteix un esforç per comunicar allò que l'emissor veu difícil d'ésser entés pel receptor. Aquest recurs apareix freqüentment en la literatura didàctica. En la lírica comporta també un altre nivell: la inefabilitat. El contingut del símil està en consonància amb el turment interior i normalment reflecteix situacions d'ànim turbulentes. Una part de l'"èxit' de la poesia de March en el segle XVI probablement es troba en aquestes imatges que abunden i es repeteixen tan freqüentment als seus versos.

Altres lectures de la poesia de March. La literatura cristiana

Badia (1993,147) explica que a la baixa edat mitjana el discurs sobre l'amor incorpora els plantejaments de la teologia cristiana i del neogalenisme mèdic. L'amor es veu com un estat patològic psicofísic. Qualsevol formulació teòrica sobre l'amor implicarà l'amor amb el sexe i amb el pecat. Sant

Tomàs i Eiximenis forneixen el material per a totes aquestes idees que s'explicaran amb el lèxic vell dels trobadors.

Entre d'altres elements de la tradició lírica que reprén March trobem: la descripció de la naturalesa de l'amor, l'exaltació de la capacitat d'estimar, les protestes, la timidesa, el plany davant el fracàs amorós, el dolor i la mort com a única sortida. Ens fixarem ara en el didactisme que impliquen algunes imatges introduïdes per les comparacions de March, moltes de les quals tant impactaren en els seus imitadors com hem pogut veure, i en algunes coincidències entre aquestes imatges amb d'altres procedents de l'àmbit de la literatura religiosa.

Una característica del clima espiritual del segle XV i de tota l'edat mitjana és el cristocentrisme.[15] Tomàs de Kempis, Landulf de Saxònia, Eiximenis, en són exemples. Joan Roís de Corella, més jove que March, va traduir al català un llibre famós, la *Vita Christi* de Landulf de Saxònia (conegut també com el Cartoixà) entre 1495 i 1500.[16] Les vides de Jesucrist tenen un paper important en el segle XV, eren una manera de divulgar l'ideal contemplatiu franciscà. Les *Meditationes vitae Christi* atribuïdes a sant Bonaventura, nucli de la *Vita Christi* del Cartoixà, també tenen traducció catalana.[17] Mostra de la nova espiritualitat afectiva franciscana del segle XIII, les *Meditationes*, –escrites entre 1265 i 1335 per un franciscà toscà desconegut i tradicionalment atribuïdes a sant Bonaventura– van tindre molt de ressò a Itàlia, Anglaterra i França. Una part d'aquestes, les *Meditationes Passionis Christi*, es van propagar independentment, amb gran popularitat. A Catalunya es conserven diversos manuscrits i incunables d'ambdós textos.

15. Sobre el cristocentrisme medieval vegeu Hauf 1991 i els treballs sobre les vides de Jesucrist en Hauf 1990.

16. Llompart (1975) i Wittlin (1995) es refereixen a la incidència d'aquesta obra a les Illes. *La Contemplació de la Passió* del mallorquí Francesc Prats impresa en 1487 està formada amb extrets de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, el Cartoixà, a banda d'altres materials. En castella, la traducció d'A. Montesino apareix el 1510.

17. Hauf (1982) edita la *Contemplació de la passió,* que és una part de les *Meditationes Vitae Christi.*

Com ha dit Hauf,[18] March escriu diversos poemes on es produeix una sacralització de l'amor profà, i dóna com a exemple l'estrofa primera del poema 75:

> Qui es aquell qui en Amor contemple,
> com jo qui sent sos delits on abasten?
> Qui són aquells qui dolç'amargor tasten,
> e, juntes mans, l'adoren fora temple?

També explica com el registre religiós es manifesta en molts altres poemes. Tractarem de veure ara com alguns poemes de March tenen imatges que recorden en gran mesura algunes altres imatges que trobem a les vides de Jesucrist, amb qui March s'acompara en la seua actitud. Ens limitarem ací a algunes que apareixen al llibre del Cartoixà traduït per Corella (1495). Un treball d'abast més ampli hauria de considerar també altres textos com ara la *Vita Christi* d'Eiximenis.[19]

Ausiàs March, el millor amador de tots en una època en què ja no en queden, de bons amadors, exclama:

> Yo són aquell pus estrem amador,
> aprés d'aquell a qui Déu vida tol:
> puys yo són viu, mon cor no mostra dol
> tant com la mort per sa strema dolor (46, 41-44).

Si únicament el dolor de Jesús és comparable al seu, el poeta en molts casos es compararà amb Jesús. I es fixarà especialment en el dolor d'aquest en els moments de la Passió, terme que apareix molt a la seua obra:

18. Conferència pronunciada amb ocasió dels premis Octubre 1996. Vegeu l'article d'Albert Hauf en aquest mateix volum.

19. També hem d'esmentar altres textos religiosos dedicats a l'oració i la reflexió del lector, com ara *l' Excitatori de la pensa a Déu* de Bernat Oliver (Bohigas 1929), mort el 1348, escrit en llatí i traduït al català a començaments del XV. Aquest llibre invita el lector a la penitència i la purificació, seguint, entre d'altres, sant Agustí. És unt text de to confessional en el qual l'angoixa de l'ànima del pecador que vol purificar-se recorda en molts moments l'angoixa extrema de March. Recordarem també la *Contemplació de la santa Quarantena*, obra per a l'oració o contemplació que Joan Eiximeno va escriure a començament del segle XV per al rei Martí l'humà.

Jesús en creu fon pus fort e potent
que no aquells qui·ll feren mort pasar,
car son voler no·l feren cambiar
ne fon complit lur dampnat penssament (57, 17-20).

Al poema 5 llegim:

Axí com Déu, qui no·l plach descobrir
stant enclós en lo virginal ventre,
e quant isquè defora d'aquell centre,
may lo Setan lo poch ben discernir,
ans, quant en ell veya·l cors de natura,
creya de cert aquell no ésser Déu,
mas ja retut son sperit en creu,
sabé·l mester que paradís procura (vv. 9-16).

A *Lo Quart* del Cartoixà, quan Jesús baixa a l'infern per deslliurar els sants pares "catius de la presó antiga [...] Veren tots, amaren e fruiren la divina essencia de etern feta glòria e fon aquell loch de infern lavors parahís" (*Lo Quart* 77 *verso*). Després:

> Lo diable enganà e decebé a si mateix enganador; procurant ab gran instància la mort de aquell qui morint lo matava. Diu sant Ancelm: O bon Senyor, piadós redemptor, poderós salvador, com has volgut la tua omnipotència cobrir ab humilitat tan baixa perquè enganasses lo diable, qui enganant l'home de parahís lo lançà de fora [...] No prenguist tu senyor Déu la humanitat tua perquè del tot la divinitat cobrisses mas perquè als qui la desijaven e la volien fos manifesta [...] fo amagat als superbos aquest gran misteri (*Lo Quart,* 78 *recto*)

Aquests versos no apareixen traduïts a les versions castellanes (Bohigas 1952, 2, 21). Potser Romaní i els altres traductors hi veien una referència massa clara a l'àmbit religiós.

Com el mateix Jesús, March confessa:

Viscut he molt sens ésser conegut,

per molts senyals que fictes he mostrats,
mas quant seré per hom foll publicats,
serà ben cert lo tart apercebut.

Sia en vós aytant de bé caygut,
obrant en vós arreglada mercé,
que vehent mi despulat de tot bé,
no·m despreheu pel dan a mi vengut;
e si per vos é nom de foll atès [...](5, 20-28)

Jesús també és menyspreat i considerat com a *foll*:

> No solament lo menyspreà Herodes, ans encara lo scarní vestint-li una vestidura blanca, e açò en scarn e mostra de persona folla (*Lo Quart* 30 *verso*) [...] Mira o devot cristià e contempla com lo senyor no solament malfactor, mas foll e insensat lo reputen [...] e axí lo masuet anell torna de la una carneceria a la altra, portant per tota la ciutat en senyal de scarn hi de foll la vestidura blanca (*Lo Quart,* 31 *verso*)

March, amador fins a l'extrem, quasi com Jesús, també camina d'un lloc a un altre, i contínuament és considerat com un foll. En aquest camí, que condueix Jesús cap al Calvari i March per aspres camins, ambdós van despullats i causen compassió en aquells qui els miren, ambdós van descalços i amb el cap descobert:

> [...]les mans ligades ab gran impetu devees la ciutat lo tiren, despullat lo manto, ab una pesant cadena, la túnica mal senyida, lo cap descobert, los ulls en terra... (*Lo Quart,* 16 *verso*)

Quan Jesús ix cap al Calvari:

> [...]los huns ploraven e planyien, los altres blasfemaven hi scarnien, hi ell anyell mansuet a la mort acaminava ab lo cap baix, les spatles des pesat fust corbes, los peus descalços" (*Lo Quart*, 42 *recto*), "Descals, los peus delicats per fanch e pedres, cuytat que a la mort lo cuytaven (*Lo Quart,* 32 *recto*). "E davant la gent los

cavallers lo despullen, leven-li la vestidura blanca, que li havia manat Herodes e l'altra roba que vestia" (*Lo Quart,* 35 *recto*).

March també inspira compassió, és despullat, camina descalç, descobert:

Null hom conech o don·a mon senblan,
que dolorit per Amor faça plànyer;
yo són aquell de qui·s deu hom complànyer,
car de mon cor la sanch se'n va lonyan (11, 33-35).

Tot nuu me trob, vestit de grossa manta (44, 21);

Yo són aquell qui·n lo temps de tempesta,
quan les més gents festegen prop los fochs
e pusch haver ab ells los propis jochs,
vaig sobre neu, descalç, ab nua testa, (68, 17-20)

E si la mort no·m dugués tal ofensa
–ffer-mi absent d'una tan plasent vista–
no li graesc que de terra no vista
lo meu cors nuu, qui de plaer no pensa
de perdre pus que lo imaginar
los meus desigs no poder-se complir (13, 25-30).

Entre els maltractaments que rep Jesús, s'inclouen les estirades del cabell: "Per totes parts te baten e los cabells del cap e de la barba te pelen" (*Lo Quart,* 73 *verso*):

[...]tots ensemps sobre Jesús se acostaren; los huns lo scarnien, los altres lo scupien, los altres lo ferien en lo coll hi en la cara, los cabells del cap e de la barba li tiraven: Axí·l tractaven com a home vil, d'especte pestilent e de mort digne[...] (*Lo Quart* 20 *verso*) [...] vine axí com stas, scabellonat, scupit, sutzeu e dejecte, que poca serà ta vida [...] (*Lo Quart,* 25 *verso*).

March diu al poema 98, 3-4, i 37-38:

[...] quasi guiat per les falses ensenyes,
só avengut a perillosa riba [...]
Per los cabells a mi sembla que·m porten
a fer los fets que Amor me comana.

Garcilaso, a la *Canción* 4, 7-11:

pues soy por los cabellos arrastrado
de un tan desatinado pensamiento
que por agudas peñas peligrosas,
por matas espinosos
corre con ligereza más que el viento.

També al *soneto* 4, 1-4:

Por ásperos caminos he llegado
a parte que de miedo no me muevo
y si a mudarme a dar un paso pruevo,
allí por los cabellos soy tornado.

Que també recorda March (96, 45-50):

quant he pensat d'Amor del tot estorçre,
contra mi veig camí que no puc torçre,
portatn-me'n part, la qual si bé contemple,
no puch dar pas plaent a mon coratge;
ab cor tirat vaig fent mon damnatge

La imatge de ser arrossegat pels cabells, així mateix, és utilitzada per Hurtado de Mendoza (Rivers 1981, 80).[20]

Si parlem ara de la roba del poeta, trobarem encara algunes coincidències entre la vida de Jesucrist i March. March usa una altra imatge impactant al poema 77, com la de l'home arrossegat pels cabells abans, la del vestit d'amor que porta el poeta:

20. A l'*Excitatori*... també trobem la imatge de l'ànima del pecador que demana a Déu que tire d'ella i l'arrossegue per un camí que no siga el del pecat. Vegeu per exemple les pàgines 23 i 50.

Amor, Amor, un àbit m'é tallat
de vostre drap, vestint-me l'esperit.
En lo vestir ample molt l'é sentit,
e fort estret, quan sobre mi's posat (25-28).

La vestimenta era a l'edat mitjana símbol de l'estat social de qui la portava.[21] Però en aquesta tornada de March, l'hàbit té el sentit d'un vestit espiritual. A *Lo Quart* llegim:

> E diu sant March que hun jove a Jesús seguia cubert de una vestidura de li sobre la carn nua, que altre vestiment no portava. Alguns opinen que fos Johan a qui lo senyor molt amava [...] lo qual, volent fogir de les celerades mans, fogint to nuu deixada la vestidura d'ells fogia [...] diu Beda: En aquest jove aquells se figuren que per seguir a Jesús dels bens de aquest món se despullen" (*Lo Quart,* 15 *verso*).
>
> "lo camís larch que tota la persona cobre, castedat de cor e de pensa significa" (*Lo Quart,* 31 *recto*).
>
> Per conformar-se al present article lo cristià considere ab quant confusió e vergonya lo senyor despullaren perquè de virtuts vestís a nosaltres ... (*Lo Quart,* 35 *recto*).

Aquesta accepció del terme és molt menys freqüent als poemes de March que l'altra d' "*hábito o costumbre*".[22] La imatge va ser imitada per Garcilaso (*soneto* 27, 1-4) i per Hurtado (*égloga* 17).

Així, algunes imatges de March, com la de l'home arrossegat pels cabells i la de l'hàbit com a vestit amorós, impacten els poetes posteriors, és el cas de Garcilaso, que en pocs casos més mostra una petjada de March.

21. Vegeu, per exemple, el *Valter e Griselda* (Badia-Lamuela 1975, 135, 139, 140) o el *Llibre de Fortuna e Prudència* (*ibid.*, 73-74). Així a *Valter e Griselda* llegim: "[...] e ordonava la casa meravellosament e en tal manera que tothom, especialment los estrangers, se meravellaven, com tan gran saviesa e majestat de bones costumes s'amagaven dins aital hàbit [...]" (pàg.140).

22. Definició en paraules de Joan De Resa (Guinot 1929, 52).

Altres imatges que també són presents a *Lo Quart* i que apareixen a l'obra de March són les següents, relatives a les portes, a les claus que les obrin o les tanquen, al pa:

> Moltes veus és que·l vent és fortunal,
> tant que no pot surtir sens lo contrari,
> e cella clau qui us tanqua dins l'armari
> no pot obrir aquell matex portal (2, 9-12)
>
> Plena de seny, donau-me una crosta
> del vostre pa, qui·m leve l'amargor;
> de tot mengar m'à pres gran desabor,
> si no aquell qui molt·amor me costa (2, tornada).

> Com los vents de tribulacions te combaten, com les hones de adversitats te acabuçen en aquesta nau puja en la qual, ab tot que·l senyor dorma, lo seu cor vetla [...]manarà a la mar e als vents que cesen. Si per los teus pecats de parahís tens les portes tancades, ab lo bordo de la santa creu toca hi tantost te seran ubertes. Si no tens què donar al hoste que denit te arriba qui és la tua consciencia que bones obres demana, cuyta e la caixa de la creu obre, e pren tres pans que davant li poses: pa de humilitat profunde, pa de mansuetíssima paciència, pa de caritat affluentíssima. Si no pots obrir ab la clau de tos mèrits...[23]

La imatge del metge, tan freqüent a March, també la trobem a *Lo Quart* i vegeu, per exemple, 27 *verso*, 54 *recto*, 60 *recto*, 66 *verso*.

23. Maria és "plena de seny" a *Lo Quart,* 69 *verso*.
Vegeu altres exemples de portes a *Lo Quart,* 62 *recto*, 65 *verso*, 66 *recto*, 67 *recto*. Sobre la clau que obri veg. *Lo Quart,* 75 *recto*.; 42 *recto*. I a March 15, 20-24; 20, 1-4.
Sobre la imatge del pa vegeu també March 38, tornada, i 6. I *Lo Quart,* 74 *recto*

> Jesús és un gra de forment sembrat per la sua incarnació en la terra verge de la sua immaculada mare [...] fon spiga en la ley de natura, forment en la ley de scriptura, farina en los profetes, pa format e cuyt en lo forn de caritat. Circuhit de liris del immaculat ventre de la sua verge mare, ab foch del sperit sanct encés de sarments aromàtiqs de no sofisticat bàlsem, bescuitat en lo

Les relacions amb la vida de Jesucrist es poden estendre. March parla del seu amor freqüentment com una passió, es considera un iniciat que mor per amor, un màrtir. Per acabar, transcriurem uns breus fragments on apareix la imatge del verme, tan colpidora en March (vegeu, per exemple, 13, 33, 73, 92).

Sobre els condemnats es diu a *Lo Quart*: "romanent ells en lo foch inestimable en la inmortal enveja, en lo verme de la consciència, en les tenebres palpables, en la mort que no passa.... " (78 *verso*).[24]

Per concloure podem afirmar que en la primera meitat del segle XVI Ausiàs March era llegit pels escriptors castellans en clau petrarquesca. Així ho demostra la preferència que tenen pel poema primer de March, i pel poema 39, i també ho demostra la divisió establerta per Romaní en la seua traducció. A més de motius de filiació trobadoresca, que també podien llegir a l'obra de Petrarca, aquests lectors castellans paren esment en les imatges que introdueixen els símils marquians. Hem pogut veure ací que molts dels que imita Boscà es troben entre els primers poemes traduïts per Romaní. Per altra banda, un bon nombre dels que han merescut la nostra atenció es troben fàcilment documentats a la literatura religiosa del moment, i tal com es desprén dels exemples que hem aportat procedents de la traducció de la *Vita Christi* de Landulf de Saxònia feta per Corella. L'amador compara la seua passió i el seu dolor amb els de Jesús, l'innocent que patí de manera injusta. El to de lluita interior també recorda els llibres de devoció on el pecador es penedeix dels seus pecats i prega Déu que l'ajude. Les comparacions que March fa servir, repetides constantment i impactants, reflex del patiment de l'amador, apareixen en les poesies dels poetes esmentats ací. Cetina, de qui

---

forn de calidíssima amor [...] Menja o ànima mia de aquesta mel·líflua coca pastada de tres almuts de la flor de la farina [...].

Vegeu també 73 *recto*, i 38 *verso*.

24. Vegeu també 74 *recto*. La imatge, relacionada també amb una visió de l'infern, la trobem a l'*Excitatori* (pàg.113) "En aquell malvat loc infernal, haurà fredor intolerable, foc no apagable, verme inmortal, tenebres palpables, horribla visió de demonis...". Aquesta obra també conté exemples d' altres imatges que hem comentat en aquest treball, com ara la del malalt, les portes, la mar. Altres, que també són freqüents a Marc son: l'home cec, que ací s'identifica amb el pecador; el camí que aquest recorre. També hi ha freqüentment contradiccions produïdes en el penident pel conflicte entre els impulsos de la carn i els de l'esperit.

hem parlat ben poc, perquè no traslladà cobles dels poemes 1 i 39 de March, és qui, entre aquests poetes, imita més versos de March i, a més de moltes imatges, tracta de reproduir l'ansietat i les contradicions internes que es repeteixen al llarg de tot el poemari marquià a través de símils també molt repetits.

Referències bibliogràfiques

Archer, Robert, ed. (1989), *Ausiàs March, Cinquanta-vuit poemes*, Barcelona, Edicions 62.

Armisen, A. (1982), *Estudios sobre la lengua poética de Boscán. La edición de 1543*. Saragossa, Pórtico.

Badia, Lola, i Lamuela, Xavier, eds. (1975), *Bernat Metge, Obra completa*, Barcelona, Selecta.

Badia, Lola (1993), *Tradició i modernitat als segles XIV i XV. Estudis de cultura literària i lectures d'Ausiàs March*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Bohigas, Pere, ed. (1929), de Bernat Oliver, *Excitatori de la pensa a Déu* Barcelona, Barcino.

Bohigas, Pere, ed. (1952), d'Ausiàs March, *Poesies*, Barcelona, Barcino, 5 volums.

Cabré, Lluís i Jaume Turró (1995), «'Perché alcun ordine gli habbia ad esser necessario': La poesia d'Ausiàs March i la tradició petrarquista.» *Cultura Neolatina. Revista di Filologia Romanza fondata da Giulio Bertoni*. Anno LV, fasc. 1-2., pàgs. 117-136.

Ciruelo, J. I., ed. (1987), P. Ovidio Nasón, *Arte de Amar*, Barcelona, Bosch.

Corella, Joan Roís (1495) *Traducció de Lo quart del Cartoxà*, València.

Díez Fernández, J. I., ed. (1989), Diego Hurtado de Mendoza, *Poesía Completa*, Barcelona, Planeta.

Espadaler, Anton M. (1985), «'Axí com cell qui·n lo somni·s delita'. Una proposta de lectura», dins *Anàlisis i comentaris de textos literaris catalans* (vol. 3), a cura de Narcís Garolera i Carbonell, Barcelona, Curial, pàgs. 62-72.

FUSTER, Joan (1989), «Lectures d'Ausiàs March en la València del segle XVI», dins *Llibres i problemes del Renaixement*, València, Institut de FilologiaValenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 65-100.

GARCIA SEMPERE, Marinela (1996), «La relació de l'obra poètica de Joan Boscà amb la d'Ausiàs March», en *Miscel·lània Germà Colon,* V, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

GARCIA SEMPERE, Marinela (en premsa), «Sobre sonetos prologales en el primer renacimiento español», *Actas del III Encuentro Interdisciplinar sobre Retórica, Texto y Comunicación.* Cádiz, 13, 14 i 15 de desembre de 1995.

GUSTÀ, Marina, ed. (1978), J. Roig, *Espill o Llibre de les dones*, Barcelona, Edicions 62.

GUINOT, Salvador, ed. (1929), Joan de Resa, *Vocabulari valencià-castellà,* València, L'Estel.

HAUF I VALLS, Albert G., ed. (1982), *Contemplació de la passió de Nostre Senyor Jesucrist*, Barcelona, Edicions del Mall.

HAUF I VALLS, Albert G., ed. (1986), Fra Joan Eixemeno, *Quarantena de Contemplació*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Marian Aguiló" 9).

HAUF I VALLS, Albert G. (1990), *D'Eiximenis a sor Isabel de Villena. Aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*, València, Institut de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat ("Biblioteca Sanchis Guarner").

HAUF I VALLS, Albert G. (1991), «Text i context de l'obra de sor Isabel de Villena», dins G. Colón, L. Peñarroja, C. Tarancón, A. Hauf, *Literatura valenciana del segle XV*, València, Consell Valencià de Cultura.

LÓPEZ BUENO, Begoña, ed. (1981), Gutierre de Cetina, *Sonetos y madrigales completos*, Madrid, Cátedra.

LLOMPART, Gabriel (1978), «Francesc Prats. Devotio Moderna, humanismo y lulismo en Miramar», *Estudios Lulianos,* 22, pàgs. 280-306.

PAGÈS, Amadeu, ed. (1991), *Les obres d'Auzias March*, València, Generalitat Valenciana. Facsímil de la primera edició de 1912-1914.

PAGÈS, Amédée (1912b), *Auzias March et ses prédécesseurs*, París, Champion.

PAGÈS, Amédée (1925), *Commentaire des poésies d'Ausiàs March.*

PANUNZIO, Saverio, ed. (1963-1964), *Bestiaris*, Barcelona, Barcino, ("Els Nostres Clàssics").

PORQUERAS-MAYO, Alberto (1986), *La teoría poética en el Renacimiento y Manierismo españoles*, Barcelona, Puvill Libros, s.a.

RICO, Francisco (1988), "Prólogos al Canzoniere (Rerum vulgarium fragmenta, I-III)", *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa*, XVIII, 3, pàgs. 1071-1104.

RIQUER, Martí de (1941), «Influencia de Ausias March en la lírica castellana de la Edad de Oro» *Revista Nacional de Educación*, I, pàgs. 49-74.

RIQUER, Martí de (1941b), «Relaciones entre la literatura renacentista castellana y catalana en la edad media», *Escorial*, 2, pàgs. 31-49.

Riquer, Martí de (1946), *Traducciones castellanas de Ausias March en la Edad de oro*, Barcelona, Instituto Español de Estudios Mediterráneos.

RIQUER, Martí de, Antoni COMAS i Joaquim MOLAS, eds. (1957), *Obras poéticas de Juan Boscán*, Facultad de Filosofía y Letras, Universidad de Barcelona.

RIVERS, Elías L., ed. (1981), Garcilaso de la Vega, *Obras completas*, Madrid, Castalia.

ROZAS, José Mª (1964), «Petrarca y Ausiàs March en los sonetos-prólogo amorosos del Siglo de Oro», *Homenajes. Estudios de Filología Española*, I, pàgs. 57-75.

WITTLIN, Curt (1995), «De les *Meditationes Vitae Christi* de Ludolf el Cartoixà a la *Contemplació de la Passió* de Francesc Prats», dins *De la traducció literal a la creació literària*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Sanchis Guarner»).